

dr hab. Anna Gołębiowska, prof. SGSP

Wydział Inżynierii Bezpieczeństwa Cywilnego

Szkoła Główna Służby Pożarniczej

mgr Justyna Woźnica

Akademia Sztuki Wojennej

Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

Abstrakt

W artykule dokonano analizy jednego z najważniejszych praw jednostki ludzkiej, jakim jest prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. W związku z tym zbadano genezę i prawno-międzynarodowe standardy regulacji tego prawa.

Słowa kluczowe: wolność, bezpieczeństwo, bezpieczeństwo osobiste, prawa człowieka, prawo do wolności, prawo do bezpieczeństwa osobistego, pozbawienie wolności, ochrona praw człowieka

The Right to Liberty and Security in the European Convention on Human Rights

Abstract

The article analyses one of the most important human rights – the personal freedom and security. In connection with this, the origin of the rights as well as legal-international standards of its regulations are also analysed.

Keywords: freedom, security, personal safety, human rights, the right to freedom, the right to personal security, deprivation of liberty, protection of human rights

Wprowadzenie

Po II wojnie światowej podjęto działania zmierzające do ochrony praw człowieka za pośrednictwem konwencji międzynarodowych¹. Ochrona praw człowieka², jaką gwarantują poszczególne państwa, jest niewystarczająca, dlatego też zaistniała potrzeba sformułowania przepisów dotyczących ponadnarodowej ochrony praw człowieka³. W problematyce dotyczącej międzynarodowej ochrony praw człowieka⁴ podstawową rolę odgrywa Organizacja Narodów Zjednoczonych⁵, której działalność polega na tworzeniu umów międzynarodowych, natomiast istotną cechą tej ochrony jest powszechność przejawiająca się w następujących aspektach:

- merytorycznym, gdzie ochrona ta obejmuje wszystkie prawa człowieka;
- personalnym, obejmującym wszystkich ludzi;
- terytorialnym, rozciągającym się na cały świat⁶.

Organizacja Narodów Zjednoczonych w swojej działalności prawodawczej, dotyczącej szeroko pojętej ochrony praw człowieka, posługuje się trzema rodzajami aktów, a mianowicie:

- deklaracjami;
- konwencjami;
- rezolucjami, czyli zaleceniami⁷.

---

1 Por. A. Gołębiowska, *Międzynarodowe i konstytucyjne aspekty prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego* [w:] *Wyzwania bezpieczeństwa cywilnego* (red.) A. Gołębiowska, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017, s. 23–44; A. Gołębiowska, *Wolność religijna jako instytucja prawna w aspekcie historycznym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, filia w Piotrkowie Trybunalskim, „Piotrkowskie Studia Międzynarodowe” 2012, 4 (130), s. 5–7.

2 Por. A. Gołębiowska, *Gwarancje wolności sumienia i wyznania w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, „Prawo Kanoniczne” 2011, 54, s. 3–4, s. 348.

3 Por. A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego w prawie międzynarodowym oraz w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* [w:] *Paradygmaty badań nad bezpieczeństwem*, Poznań 2015, s. 667–682.

4 Por. A. Łopatka, *Międzynarodowe prawo praw człowieka. Zarys*, Warszawa 1998, s. 12.

5 Por. Z. Kędzia., R. Wieruszewski (red.), *Dokumenty międzynarodowe. Bibliografia polska*, Ossolineum 1989, s. 17–19; A. Gołębiowska, *Wolność sumienia i wyznania w wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, *Współczesne bezpieczeństwo jednostkowe* (red.) M. Kubiak, P. Żarkowski, Warszawa – Siedlce 2013, s. 142.

6 Por. A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 669–675.

7 Por. A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 668–669.

W międzynarodowej ochronie praw człowieka człowiek stał się celem działania i podmiotem niezbywalnych praw, nadrzędnych wobec prawa stanowionego przez władze państwowe. Karta Praw Człowieka⁸ będąca statutem Organizacji Narodów Zjednoczonych uchwalona w San Francisco 26 czerwca 1945 r. we wstępie zawiera uznanie godności osoby ludzkiej i praw człowieka za fundamentalne wartości dla życia międzynarodowego⁹.

1. Geneza i struktura Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

Dokumentem, który formułuje pojęcia „wolności” oraz „prawa do bezpieczeństwa osobistego”, jest Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności zwana potocznie Europejską Konwencją Praw Człowieka¹⁰. Została przyjęta 4 listopada 1950 r. w Rzymie. Powstanie tego dokumentu łączy się z tragicznymi doświadczeniami II wojny światowej i zbrodni, jakie były popełniane przez reżimy totalitarne¹¹. Dokument ten posiada szczególne znaczenie, gdyż jest aktem międzynarodowym obowiązującym państwa¹², które przystąpiły do tej Konwencji. Jego ratyfikacja wymusza prawnomiędzynarodowy obowiązek wykonywania postanowień Konwencji, natomiast sposób wykładni oraz stosowania przebiega w ramach prawa traktatów, skodyfikowanego w Wiedeńskiej Konwencji o Prawie Traktatów z 23 maja 1969 r.¹³.

Europejska Konwencja Praw Człowieka została ujęta w trzech wymiarach:

---

8 Dz.U. z 1947 r. Nr 23 poz. 90; Dz.U. z 1966 r. Nr 7 poz. 41.

9 A. Gołębiowska, *Wolność sumienia i wyznania w wyrokach Europejskiego...*, s. 143.

10 Dz.U. z 1993 r. Nr 61 poz. 284 ze zm. Polska podpisała Konwencję w dniu 26 listopada 1991 r., a ratyfikowała w dniu 15 grudnia 1992 r., natomiast weszła w życie w dniu 19 stycznia 1993 r. Początkowo Konwencja została podpisana przez dwanaście państw (Belgia, Dania, Francja, Irlandia, Islandia, Norwegia, RFN, Luksemburg, Turcja, Stany Zjednoczone, Włochy, później podpisały Konwencję Grecja i Szwecja); Por. J. A. Frowein, W. Peikert, *Europäische Menschenrechtskonvention*, EMRK-Kommentar, Kahl 2009; Ch. Grabenwarter, *Europäische Menschenrechtskonvention*, München – Basel – Wien 2008; D. Harris, M. O’Boyle, C. Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford – New York 2009; K. Reid, *A Practitioners Guide to the European Convention on Human Rights*, London 2008; P. van Dijk, F. van Hoof, A. van Rijn, L. Zwaak (ed.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen – Oxford 2006.

11 Por. A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 673–676.

12 Por. A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 677–679; A. Wyrozumska, *Umowy międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Warszawa 2006, s. 21–23.

13 Dz.U. z 1990 r. Nr 74 poz. 439.

- materialnym, który wskazuje podstawowe prawa człowieka i precyzuje ich treść oraz zakres, a także ustala obowiązek respektowania praw człowieka przez państwa – sygnatariuszy;
- instytucjonalnym, w którym ustanowiła ponadnarodowe organy jurysdykcyjne właściwe do orzekania, czy państwa przestrzegają praw człowieka (organem tym jest obecnie Europejski Trybunał Praw Człowieka);
- proceduralnym, który ustanowił procedurę skargi indywidualnej, z której może skorzystać każdy, czyli postawić zarzut, jeżeli jego prawa albo wolności zostały naruszone przez władze publiczne.

Europejska Konwencja Praw Człowieka została podzielona na trzy rozdziały:

- pierwszy zatytułowany „Prawa i wolności” (art. 2–18), w których dokonano wyliczenia podstawowych praw człowieka, jak również określono zasady ich stosowania oraz granice ochrony tych praw;
- drugi pod tytułem „Europejski Trybunał Praw Człowieka” (art. 19–51), gdzie wskazano na ustrój oraz właściwość Trybunału, a także na pozycje sędziów i zasady procedury rozpoznawania spraw i wydawania orzeczeń;
- trzeci zatytułowany „Postanowienia różne” (art. 52–59).

Tekst Europejskiej Konwencji Praw Człowieka został uzupełniony postanowieniami protokołów dodatkowych, których zadaniem było wskazanie na bardziej precyzyjnie ujmowanie praw i wolności. Obowiązujący tekst Konwencji obejmuje:

- Protokół Nr 1 dotyczący prawa do nauki oraz prawa wyborczego, przyjęty 20 marca 1952 r., wszedł w życie 18 maja 1954 r., zaś wobec Polski z dniem 10 października 1994 r.;
- Protokół Nr 2 związany z kwestiami instytucjonalnymi i proceduralnymi, wszedł w życie w 1970 r.;
- Protokół Nr 3 w odniesieniu do proceduralnych i instytucjonalnych kwestii wszedł w życie w 1970 r.;
- Protokół Nr 4 związany z kwestią swobodnego przemieszczania się i ochrony cudzoziemców, przyjęty w dniu 16 września 1963 r., wszedł w życie 2 maja 1968 r., a wobec Polski obowiązujący od 10 października 2004 r.;
- Protokół Nr 5 dotyczący instytucjonalnych i proceduralnych postanowień wszedł w życie w 1971 r.;
- Protokół Nr 6 związany z problematyką kary śmierci w czasie pokoju, przyjęty 28 kwietnia 1983 r., wszedł w życie 1 marca 1985 r., a wobec Polski od 1 listopada 2000 r.;

- Protokół Nr 7 dotyczący szczególnie prawa oskarżonego, przyjęty 22 listopada 1984 r., wszedł w życie 1 listopada 1988 r., wobec Polski 1 marca 2003 r.;
- Protokół Nr 8 w odniesieniu do proceduralnych i instytucjonalnych postanowień wszedł w życie w 1990 r.;
- Protokół Nr 9 związany z instytucjonalnymi i proceduralnymi kwestiami wszedł w życie w 1994 r.;
- Protokół Nr 10 nie został zakończony, bowiem rozpoczęto prace nad następnym dokumentem;
- Protokół Nr 11 dokonał zmian w sprawach instytucjonalno-proceduralnych, zwłaszcza zniósł dualizm organów orzekających, tworząc tym samym Europejski Trybunał Praw Człowieka, jako jedyny organ jurysdykcyjny w Konwencji. Poza tym ustanowił powszechność procedury skargi indywidualnej, wszedł w życie 1 listopada 1998 r.;
- Protokół Nr 12 dotyczący zasady równości, zakazujący dyskryminacji, przyjęty 4 listopada 2000 r., wszedł w życie 1 kwietnia 2005 r., nie został podpisany przez Polskę;
- Protokół Nr 13 związany z całkowitym zniesieniem kary śmierci, przyjęty 3 maja 2002 r., wszedł w życie 1 lipca 2003 r., został podpisany przez Polskę 3 maja 2002 r., ale nie został ratyfikowany;
- Protokół Nr 14 istotnie zmieniający postanowienia Rozdziału II Konwencji, wprowadził uproszczenia procedury rozpoznawania skarg, jak również decydowania o ich dopuszczalności, ponadto wprowadził umocnienie gwarancji niezawisłości sędziów Trybunału, został przyjęty 13 maja 2004 r., do końca 2006 r. ratyfikowało go 46 państw (Polska ratyfikowała go 12 października 2006 r.). Wejście w życie Protokołu zostało zablokowane przez Federację Rosyjską. Protokół wszedł w życie 1 czerwca 2010 r.
- Protokół Nr 14 bis obejmował najważniejsze zmiany procedury przez Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, przewidziane w Protokole 14, został przyjęty 27 maja 2009 r., wszedł w życie 1 października 2009 r.

2. Natura art. 5 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego utrwaliło się w obrocie prawnym jako międzynarodowa norma prawna, umożliwiająca jednostkom, których prawa zostały naruszone, obronę przed naruszeniem, jak również zobowiązywała do strzeżenia

wykonywania przez państwa ich zobowiązań międzynarodowych w zakresie przestrzegania wymienionego prawa oraz innych praw i wolności. Skutkiem funkcjonowania systemu przestrzegania praw człowieka, opartego na Europejskiej Konwencji, stało się wypracowanie standardów w zakresie praw człowieka¹⁴. Konwencja stanowiła wzorzec służący do kształtowania wewnętrznego porządku prawnego państw – sygnatariuszy umów międzynarodowych celem zapewnienia urzeczywistnienia wolności i praw człowieka i obywatela na gruncie krajowym. Przepisy konwencyjne służyły za wzorzec w ustanawianiu norm konstytucyjnych i ustawowych państw członkowskich¹⁵.

W art. 5 ust.1 zdanie pierwsze Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹⁶ znalazła się gwarancja poszanowania wolności i bezpieczeństwa osobistego¹⁷. Sens obydwu tych gwarancji i wzajemna relacja między nimi może być przedmiotem pewnych wątpliwości¹⁸. Wynika to zwłaszcza z tego, że po zagwarantowaniu poszanowania wolności

---

14 Por. N. Bobbio, *Il Preambolo della Convenzione europea dei diritti dell'uomo*, "Rivista di diritto internazionale" 1974, Nr 3; J. Garcia Roca, *El preambulo contexto hermeneutico del Conventio: un instrumento constitucional del orden publico europeo* [w:] J. Garcia Roca, P. Santolaya (red.), *La Europa de los Derechos*, Madrid 2005.

15 Por. F. Benoit-Romer, *Bienvenue aux enfants de Bosphorus: La Cour europeenne des droits de l'homme at les organisations internationales*, "Revue trimestrielle des droits de l'homme" 2010, Nr 81; I. Cabral Barreto, *La Cour europeenne des droits de l'homme et le droit communautaire* [w:] M. G. Cohen (ed.), *Promoting Justice, Human Rights and Conflict Resolution Through International Law*, Leiden 2007; J. P. Costa, *L'Etat, le territoire et la Convention Europeenne des droits de l'homme* [w:] M. G. Cohen (ed.), *Promoting Justice, Human Rights and Conflict Resolution Through International Law*, Leiden 2007; F. Coomans, M. T. Kamminga (ed.), *Extraterritorial Application of Human Rights Treaties*, Antwerpen – Oxford 2004; M. Jankowska-Gilberg, *Extraterritorialität der Menschenrechte: der Begriff der Juridiktion im Sinne von Artikel 1 EMRK*, Baden – Baden 2008.

16 A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 667–682.

17 Por. R. Powell, *The Right of Security of Person in European Court of Human Rights Jurisprudence*, *European "Human Rights Law Review"* 2007, Nr 6.

18 Art. 5 Europejskiej Konwencji wskazuje na to, że: „1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo: a) zgodnego z prawem pozbawienia wolności w wyniku skazania przez właściwy sąd; b) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu lub w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku; c) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w celu postawienia przed właściwym organem, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zagrożonego karą, jeśli jest to konieczne, w celu zapobieżenia popełnienia takiego czynu lub uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu; d) pozbawienia nieletniego wolności na podsta-

i bezpieczeństwa osobistego w sformułowaniu art. 5 ust. 1 dalsza część przepisu poświęcona została już tylko wolności. Przyjmuje się, że między tymi pojęciami istnieje ścisły związek. Zakłada się także, że prawo do bezpieczeństwa osobistego powinno być odczytywane jako gwarancja, że nikt nie zostanie pozbawiony wolności arbitralnie. Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku z 18 grudnia 1986 r. w sprawie Bolano przeciwko Francji przyjął, że każdy środek pozbawienia wolności zastosowany w państwie będącym stroną Europejskiej Konwencji musi pozostawać w zgodzie z art. 5 ust 1, ponieważ chroni to przed arbitralnym jej ograniczeniem. Według Europejskiego Trybunału Praw Człowieka art. 5 ust. 1 chroni nie tylko prawo do wolności, ale również prawo do bezpieczeństwa osobistego¹⁹. Warto wyjaśnić, że arbitralność należy wiązać nie tyle z nieistnieniem albo istnieniem w prawie krajowym adekwatnej podstawy prawnej ingerencji w wolność, ale z praktyką organów państwa – strony. Wobec tego zobowiązanie do poszanowania prawa do bezpieczeństwa osobistego powinno być rozumiane jako dodatkowa przesłanka legalności ingerencji w wolność, która to ingerencja nie tylko musi mieścić się w treści art. 5 ust. 1 oraz pozostawać w zgodzie z prawem krajowym, ale także musi być niearbitralna.

---

wie zgodnego z prawem orzeczenia w celu ustanowienia nadzoru wychowawczego lub zgodnego z prawem pozbawienia nieletniego wolności w celu postawienia go przed właściwym organem; e) zgodnego z prawem pozbawienia wolności osoby w celu zapobieżenia szerzeniu przez nią choroby zakaźnej, osoby umyślowo chorej, alkoholika, narkomana lub włóczęgi; f) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania osoby, w celu zapobieżenia jej nielegalnemu wkroczeniu na terytorium państwa, lub osoby, przeciwko której toczy się postępowanie o wydalenie lub ekstradycję; 2. Każdy, kto został zatrzymany, powinien zostać niezwłocznie i w zrozumiałym dla niego języku poinformowany o przyczynach zatrzymania i o stawianych mu zarzutach; 3. Każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c niniejszego artykułu powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykorzystania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę; 4. Rządy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem; 5. Każdy, kto został pokrzywdzony przez niezgodne z treścią tego artykułu zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo do odszkodowania”.

19 Por. Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 12 marca 2003 r. w sprawie *Öcalan* przeciwko Turcji, par 86; Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 1 czerwca 2004 r. w sprawie *Altun* przeciwko Turcji, par. 57.

Istotną kwestią wydaje się również, że Komisja Praw Człowieka (obecnie nieistniejący organ) powołana w ramach Europejskiej Konwencji Praw Człowieka podkreśliła, że terminy „wolność” oraz „bezpieczeństwo” muszą być odczytywane tylko łącznie. Wyjaśniła także, że oba te terminy odnoszą się do fizycznej wolności i bezpieczeństwa. W treści art. 5 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka ustanowiono wolność od zatrzymania oraz bezpieczeństwo przed arbitralną ingerencją w wolność osobistą. Ponadto w myśl postanowień Europejskiej Konwencji dla realizacji ochrony wolności osobistej i bezpieczeństwa osobistego nie jest niezbędne posiadanie określonego obywatelstwa, gdyż wystarczającą cechą jest atrybut człowieczeństwa. Wobec tego zarówno „prawo do wolności osobistej”, jak też „prawo do bezpieczeństwa osobistego” obejmuje „każdego”, czyli każdą jednostkę ludzką, bez względu na obywatelstwo.

Istnienie konwencji międzynarodowych o zasięgu uniwersalnym świadczy o wzrastającej świadomości praw człowieka i potrzebie ich ochrony za pośrednictwem instytucji ponadpaństwowych. Jednakże w praktyce dokumenty te są mało skuteczne z racji rozbieżności w ich interpretacji przez państwa kierujące się odmiennymi założeniami ideologicznymi, a jeszcze bardziej z braku efektywnej kontroli ich realizacji. Dlatego też zaistniało przekonanie, że skuteczniejsza od uniwersalnej ochrony praw człowieka będzie ochrona o zasięgu regionalnym. Nie chodzi tu o regionalizm w sensie geograficznym, tylko o utworzenie unii między państwami należącymi do tego samego kręgu kulturowego i posiadającymi podobne systemy polityczne i ekonomiczne. Pierwszym przejawem tego rodzaju umowy regionalnej jest Europejska Konwencja Praw Człowieka podpisana przez państwa członkowskie Rady Europejskiej, a drugim Amerykańska Konwencja Praw Człowieka podpisana 22 listopada 1969 r. w San Jose. Inną umową o zasięgu europejskim, znacznie szerszym niż wspomniana Konwencja, jest Akt Końcowy Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie uchwalony 1 sierpnia 1975 r.

Warto zaznaczyć, że gwarancje poszanowania „prawa do wolności”²⁰ i „prawa do bezpieczeństwa osobistego” zawarte w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka²¹ znalazły wyraz w inicjatywie Unii Europejskiej, która uchwaliła Kartę Praw Podstawowych Unii Europejskiej²². Karta była proklamowana podczas posiedzenia przywódców państw

20 Por. A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 667–682.

21 Por. D. Harris, O’Boyle, C. Warbrick, *Law of the European Convention...*, s. 212–214; K. Reid, *A Practitioners Guide to the European...*, s. 89.

22 Por. A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 667–682.

członkowskich Unii Europejskiej w Nicei 7 grudnia 2000 r.²³. Z treści art. 6 Karty wynikają gwarancje, że: „Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego”²⁴. Niemniej jednak warto zaznaczyć, że postanowienia Karty mogły wywołać skutek prawny dopiero po ratyfikowaniu Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy przez państwa członkowskie i po jego wejściu w życie. Ponadto należy zauważyć, że w porównaniu ze sposobem uregulowania prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego²⁵ w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka unormowanie tego prawa ma charakter deklaratoryjny, nieposiadający podstaw do dochodzenia przez jednostkę swoich praw przed sądem. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej natomiast nie kreuje, tak jak to czyni system stworzony przez Radę Europy na podstawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka – skutecznego mechanizmu ochrony praw człowieka na drodze sądowej²⁶.

---

23 Por. M. Wyrzykowski (red.), *Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Konstytucja RP [w:] Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka. Standard praw i jego realizacja a przyszłe wyzwania*, Poznań 2002, s. 68–71.

24 A. Gołębiowska, *Reforma instytucji wspólnotowych a prawo do wolności religijnej w Traktacie Nicejskim*, „Prawo Europejskie w Praktyce” 2010, 10 (76), s. 36–37.

25 Por. A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 667–682.

26 Por. J. A. Frowein, W. Paukert, *Europäische Menschenrechtskonventionast, EMRK-Kommentar*, Kahl am Rhein – Strasbourg – Arlington 1985, s. 53; P. van Dijk, F. van Hoof, A. van Rinn, L. Zwaak (ed), *Theory and Practice of the European...*, s. 165–169; A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 667–682; Prawo do bezpieczeństwa osobistego powinno być odczytywane, jako gwarancja, iż nikt nie zostanie pozbawiony wolności arbitralnie. Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku z dnia 18 grudnia 1986 r. w sprawie Bozano p. Francji przyjmując, że każdy środek pozbawienia wolności zastosowany w państwie będącym stroną Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. musi pozostawać w zgodzie z art. 5 ust. 1, z uwagi na to, iż chroni to przed arbitralnym jej ograniczeniem. Europejski Trybunał Praw Człowieka wyjaśnił, że wynika to z tego, iż art. 5 ust. 1 chroni nie tylko prawo do wolności, ale również prawo do bezpieczeństwa osobistego. W innym wyroku Trybunału z dnia 12 marca 2003 r. w sprawie Öcalan przeciwko Turcji stwierdzono, że sens prawa do bezpieczeństwa osobistego zagwarantowanego w art. 5 ust. 1 Konwencji sprowadza się do afirmacji ochrony przed arbitralnością. W żadnym z orzeczeń Trybunału nie przypisano prawa do bezpieczeństwa osobistego samodzielnej treści normatywnej, czego przykładem jest wyrok z dnia 1 czerwca 2004 r. w sprawie Altun przeciwko Turcji. Z analizy wyroków Trybunału wynika, że arbitralność należy wiązać nie tylko z istnieniem czy też nieistnieniem w prawie krajowym adekwatnej podstawy prawnej ingerencji w wolność, ale z praktyką organów państwa – strony. Można zatem przyjąć, że zobowiązanie do poszanowania prawa do bezpieczeństwa osobistego rozumiane powinno być jako dodatkowa przesłanka legalności ingerencji w wolność, która to ingerencja nie tylko musi mieścić się w katalogu zamieszczonym w art. 5 ust. 1 oraz pozostawać w zgodzie z prawem krajowym, ale musi być także niearbitralna.

3. Gwarancja poszanowania prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego

Gwarancje poszanowania prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego zostały umieszczone w systemie prawnym w drugiej połowie XX w., jako międzynarodowe normy prawne umożliwiające jednostkom, których prawa zostały naruszone, obronę przed ich naruszeniem²⁷. Gwarancje te zobowiązywały do strzeżenia wykonywania przez państwa ich zobowiązań międzynarodowych w zakresie przestrzegania tego prawa, jak i innych praw i wolności²⁸. Wobec tego można powiedzieć, że gwarancje poszanowania „prawa do wolności” i „prawa do bezpieczeństwa osobistego”²⁹ umożliwiają bezpośrednie stosowanie ich w systemie sądowej ochrony jednostek ustalonych w Europejskiej Konwencji (przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu) oraz systemie kontroli przestrzegania praw człowieka przez państwa-sygnatariuszy ONZ oraz w międzynarodowych paktach praw człowieka (przez Komitet Praw Człowieka)³⁰.

Gwarancje dotyczące wolności człowieka polegają na możliwości czynienia tego, co nie szkodzi innym, natomiast to, co jest publicznie szkodliwe i zabronione, określają przepisy prawa³¹. A zatem nie jest dopuszczalne, aby wolność była przez państwo przyznawana w formie świadczenia. Istnienie wolności może być potwierdzone tylko przez obowiązujące przepisy prawa. Poza tym wolność powinna być ochraniać przez instrumenty pozostające w dyspozycji państwa i tylko z ważnych powodów publicznych, określonych przez ustawy może być ograniczana. Prawo do wolności nie oznacza prawa do możliwości korzystania z jednej z przyrodzonych wolności należnych człowiekowi, tylko prawo do wolności fizycznej człowieka, a więc prawo chroniące jednostkę ludzką przed bezprawnym pozbawieniem jej wolności³². Z kolei wolność osobista oraz bez-

---

27 Por. A. Gołębiowska, *Wolność religijna jako instytucja prawna...*, s. 29–30; K. Reid, *A Practitioners Guide to the European...*, s. 132; A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 667–682.

28 Por. A. Gołębiowska, *Gwarancje wolności sumienia i religii w Konstytucji...*, s. 349.

29 Por. A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 667–682.

30 Por. S. Atrill, *Nulla poena sine lege in comparative perspective: retrospectivity under the ECHR and US Constitution*, Public Law, Spring 2005; A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...* s. 667–682; B. Juratovitch, *Retroactive criminal liability and international human rights law*, British Yearbook of International Law 2004, vol 75; H. Kreickker, *Art. 7 EMRK und die Gewalttaten an der deutsch – deutsch Grenze*, Baden – Baden 2002.

31 Por. N. Mole, C. Harby, *A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights*, Strasburg 2006; S. Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford 2006; A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 667–682.

32 Por. A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 667–682.

pieczeństwo jednostki są składnikami praw naturalnych, tzn. przyrodzonych i niezbywalnych praw jednostki ludzkiej. W związku z tym, w klasycznym ujęciu tego prawa, świadczenie państwa polega na stworzeniu gwarancji chroniących jednostkę przed samowolą organów państwa, mogącą powodować bezprawne pozbawienie wolności³³.

Analiza problematyki prowadzi do wniosku, że w tym sensie wolność jednostki jest immanentnie związana z bezpieczeństwem osobistym w stosunkach wertykalnych między jednostką a organami państwa, natomiast jednostka jest osobiście bezpieczna wówczas, gdy jej wolność jest gwarantowana przez przepisy prawne. Jednostka może być zatem pozbawiona wolności, ale tylko w okolicznościach, jakie przewidują przepisy prawne. Z uwagi na to można uznać, że bezpieczeństwo osobiste posiada wymiar mierzalny, ale występuje wtedy, kiedy dla jednostki nie ma zagrożeń mogących powodować bezprawne pozbawienie jej wolności³⁴. Z kolei brak bezpieczeństwa osobistego występuje wtedy, gdy przepisy prawne w dostateczny sposób nie gwarantują jednostce ochrony przed możliwością pozbawienia wolności, a także wtedy, gdy przepisy prawne formalnie gwarantują tę ochronę, ale nie są stosowane w sposób zapewniający jej bezpieczeństwo. Oznacza to, że organom państwa powinny być przyznane tylko takie kompetencje, które mogą zapewnić porządek i bezpieczeństwo w państwie, natomiast nie powinny nimi być tylko takie kompetencje, jakich realizacja nie będzie mogła być zastosowana do naruszenia wolności żadnej z jednostek³⁵.

W postanowieniu art. 5 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka zaznaczono, że nie tylko uznaje się konieczność podejmowania decyzji o pozbawieniu jednostki wolności na podstawie obowiązujących przepisów prawnych³⁶, ale również wymienione są w sposób enumeratywny podstawy mogące być uzasadnieniem pozbawienia wolności. Z przepisu art. 5 ust. 1 litera a Europejskiej Konwencji wynika sytuacja pozbawienia wolności jednostki w wyniku skazania przez właściwy sąd. Sytuacja taka uznawana jest w świetle Europejskiej Konwencji za zgodną z przepisami prawa. W art. 5 ust. 2 Europejskiej Konwencji³⁷ znajduje się przepis, według którego osoba pozbawiona wolności posiada prawo do poinformowania jej o przyczynach tego

---

33 Tamże, s. 669–671.

34 Tamże, s. 674–677.

35 Tamże, s. 667–669.

36 Por. A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 667–682.

37 Por. S. Atrill, *Nulla poena sine lege...*, s. 298; N. Mole, C. Harby, *A guide to the implementation...*, s. 427; F. Benoit-Romer, *Bienvenue...*, s. 199–204; A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 667–682; F. Coomans, M. T. Kamminga (ed.), *Extraterritorial Application...*, s. 233–238.

pozbawienia. W standardzie międzynarodowym istnieje obowiązek niezwłocznego i zrozumiałego informowania o stawianych zarzutach. Wobec tego wymóg udzielenia każdej osobie pozbawionej wolności informacji na temat podstaw zatrzymania poszukiwać można w nakazie humanitarnego traktowania każdego człowieka, który w sytuacji pozbawienia go wolności powinien posiadać wiedzę na temat jego obecnej sytuacji i czekającego go losu³⁸. Jednocześnie należy podkreślić, że obowiązek wykonania poinformowania w momencie zatrzymania stanowi przepis w wyższym stopniu określonym niż sformułowanie mówiące o „niezwłocznym” wykonaniu tego obowiązku³⁹. Tak sformułowany obowiązek dla organu dokonującego zatrzymania wymusza konieczność rozpatrzenia konsekwencji decyzji o zatrzymaniu w kontekście gotowości do poinformowania osoby, która została pozbawiona wolności, w chwili zatrzymania o przyczynach zatrzymania oraz o stawianych jej zarzutach⁴⁰. Poza tym należałoby wziąć pod uwagę sformułowanie, które wypowiada się na temat obowiązku poinformowania i to „w chwili zatrzymania”, co z pewnością stwarza korzystniejszą dla jednostki dochodzącej naruszeniu swojej wolności możliwość domagania się sądowej kontroli przestrzegania należytej jej konstytucyjnej gwarancji prawa⁴¹. Stanowczo można podkreślić, że obowiązek poinformowania o zarzutach jest dalej idący niż obowiązek poinformowania o przyczynach zatrzymania osoby. Notabene obowiązek poinformowania o zarzutach posiada charakter procesowy i dlatego powinien być zrealizowany w odpowiedniej formie przewidzianej przez ustawę⁴².

W Europejskiej Konwencji, podobnie jak w innych dokumentach, nie umieszczono przepisów dotyczących regulacji kwestii związanej z prawem do traktowania w sposób humanitarny każdej osoby pozbawionej wolności. W przepisie art. 3 Europejskiej Konwencji wprowadzono zapis zakazujący poddania kogokolwiek torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Tym samym można stwierdzić, że Europejska Konwencja nie zawiera przepisu dotyczącego nakazu humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności⁴³.

38 A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 668–669.

39 Tamże, s. 669.

40 Tamże, s. 672.

41 Tamże, s. 667–682.

42 Tamże, s. 669–670.

43 Por. F. Coomans, M. T. Kamminga (ed.), *Extraterritorial Application...*, s. 221–226; A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...* s. 667–682; S. Atrill, *Nulla poena sine lege...*, s. 119–121; N. Mole, C. Harby, *A guide to the implementation...*, s. 224–227; K. Reid, *A Practitioners guide to the European...*, s. 332–334.

Istotną kwestią, na którą należałoby zwrócić uwagę, jest zasada, która zapobiega bezzasadnemu pozbawianiu wolności osób, których sprawy prowadzone są w przewlekły sposób, jak również osób, których sprawy mogą być rozpatrzone bez stosowania środka zapobiegawczego. Z przepisu art. 5 ust. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka wynika, że każdy zatrzymany lub aresztowany ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zasada rozpatrzenia sprawy osoby pozbawionej wolności w „rozsądnym terminie” lub jej zwolnienia została związana z pojęciem „prawa do wolności” i „prawa do bezpieczeństwa osobistego”⁴⁴. W Europejskiej Konwencji Praw Człowieka zasada prawa do sądu została uwzględniona obok zasady dotyczącej prawa do osądzenia w rozsądnym terminie lub zwolnienia każdej osoby pozbawionej wolności, czyli zatrzymanej lub aresztowanej.

Podsumowanie

Problematyka dotycząca prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego może być przedmiotem badań z punktu widzenia zainteresowań różnych dyscyplin naukowych i w ramach tych dyscyplin mogą być zadawane pytania badawcze wymagające rozstrzygnięć w zakresie stanu bezpieczeństwa osobistego. Autorki przychylają się do stanowiska, że wśród prawników może istnieć zróżnicowanie w stosunku do kwestii bezpieczeństwa osobistego obywatela, powodowane specjalizacją wynikającą z podziału nauki prawa na wiele gałęzi. Powstaje wątpliwość i celowo autorki zwracają uwagę na problem konieczności ustalenia zakresu przedmiotowego pojęcia bezpieczeństwa osobistego obywatela, z uwagi na to, że ogólne sformułowanie będące treścią tego pojęcia posiada charakter wieloznaczny. Tym samym nie umożliwia konkretyzacji obszaru badawczego *de lege lata* i *de lege ferenda*. Dlatego też, aby wysiłek badawczy był racjonalnie ukierunkowany, niezbędne wydaje się uściślenie zakresu przedmiotowego pojęcia bezpieczeństwa osobistego. W naukach prawnych problematyka bezpieczeństwa osobistego jednostki ludzkiej jest badana najbardziej wyraziście w sferze normatywnych wartości, przestrzegania i ochrony wolności oraz praw człowieka i obywatela. W doktrynie prawa zauważa się, że jedną z najważniejszych wartości dla człowieka jest wolność osobista. W odniesieniu zaś do poglądu reprezentowanego przez J. Locke, „Być wolnym to znaczy dysponować i swobodnie, zgodnie z własnym sumieniem, kierować własną osobą, działaniem, majątkiem, całą swą własnością z przyzwoleniem prawa, któremu się podlega, nie być poddanym czyjejś arbitralnej woli, ale kierować się bez przeszkód własną wolą”.

---

44 Por. A. Gołębiowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa...*, s. 667–682.

Literatura:

- [1] Atrill S., *Nulla poena sine lege in comparative perspective: retrospectivity under the ECHR and US Constitution*, Public Law, Spring 2005.
- [2] Benoit-Romer F., *Bienvenue aux enfants de Bosphorus: La Cour européenne des droits de l'homme at les organisations internationales*, "Revue trimestrielle des droits de l'homme" 2010, nr 81.
- [3] Bobbio N., *Preambolo della Convenzione europea dei diritti dell'uomo*, "Rivista di diritto internazionale" 1974, Nr 3.
- [4] Cabral Barreto I., *La Cour européenne des droits de l'homme et le droit communautaire* [w:] M. G. Cohen (ed.), *Promoting Justice, Human Rights and Conflict Resolution Through International Law*, Leiden 2007.
- [5] Coomans F., Kamminga M. T., (ed.) *Extraterritorial Application of Human Right Treaties*, Antwerpen – Oxford 2004.
- [6] Costa J. P., *L'Etat, le territoire et la Convention Européenne des droits de l'homme* [w:] M. G. Kohen (ed.), *Promoting Justice, Human Right and Conflict Resolution Through International Law*, Leiden 2007.
- [7] Dijk van P., Hoof van F., Rijn van A., Zwaak L., (ed.) *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen – Oxford 2006.
- [8] Frowein J. A., Peikert W., *Europäische Menschenrechtskonvention, EMRK-Kommentar*, Kahl 2009.
- [9] Frowein J. A., Paukert W., *Europäische Menschenrechtskonventionast, EMRK-Kommentar*, Kahl am Rhein – Strasbourg – Arlington 1985.
- [10] Garcia Roca J., *El preambulo contexto hermeneutico del Conventio: un instrumento constitucional del orden publico europeo* [w:] J. Garcia Roca, P. Santolaya (red.), *La Europa de los Derechos*, Madrid 2005.
- [11] Gołębiowska A., *Reforma instytucji wspólnotowych a prawo do wolności religijnej w Traktacie Nicejskim*, „Prawo Europejskie w Praktyce” 2010, 10 (76), s. 35–39.
- [12] Gołębiowska A., *Wolność religijna jako instytucja prawna w aspekcie historycznym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, filia w Piotrkowie Trybunalskim, „Piotrkowskie Studia Międzynarodowe” 2012, 4 (13), s. 5–32.
- [13] Gołębiowska A., *Wolność sumienia i wyznania w wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Współczesne bezpieczeństwo jednostkowe*, M. Kubiak, P. Żarkowski (red.), Warszawa – Siedlce 2013.

- [14] Gołębiowska A., *Gwarancje wolności sumienia i religii w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, „Prawo Kanoniczne” 2011, 54, nr 3–4, s. 333–365.
- [15] Gołębiowska A., *Międzynarodowe i konstytucyjne aspekty prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego* [w:] *Wyzwania bezpieczeństwa cywilnego*, (red.) A. Gołębiowska, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017, s. 23–44.
- [16] Grabenwarter Ch., *Europäische Menschenrechtskonvention*, München – Basel – Wien 2008.
- [17] Harris D., O’Boyle M., Warbrick C., *Law of European Convention on Human Rights*, Oxford – New York 2009.
- [18] Jankowska-Gilberg M., *Extraterritorialität der Menschenrechte: der Begriff der Juridiktion im Sinne von Artikel 1 EMRK*, Baden – Baden 2008.
- [19] Jarosz Z., (przeł. i oprac.), *Konstytucja V Republiki Francuskiej*, Warszawa 1997, s. 74–89.
- [20] Juratovitch B., *Retroactive criminal liability and international human rights law*, “British Yearbook of International Law” 2004, vol 75.
- [21] Kędzia Z., (red.), *Prawa i obowiązki obywateli. Wybór źródeł*, Ossolineum 1978.
- [22] Kreickker H., *Art. 7 EMRK und die Gewalttaten an der deutsch – deutsch Grenze*, Baden – Baden 2002.
- [23] Locke J., *Dwa traktaty o rządzie*, Warszawa 1992.
- [24] Mole N., Harby C., *A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights*, Strasbourg 2006.
- [25] Powell R., *The Right of Security of Person in European Court of Human Rights Jurisprudence*, “European Human Rights Law Review” 2007, No 6.
- [26] Reid K., *A Practitioners guide to the European Convention on Human Right*, London 2008.
- [27] Sarnecki P., (przeł.), *Najstarsze konstytucje z końca XVIII i I połowy XIX wieku*, Warszawa 1997.
- [28] Trechsel S., *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford 2006.
- [29] Wieruszewski R., *Komentarze ogólne Komitetu Praw Człowieka – uwagi wprowadzające* [w:] *Komentarze ogólne Komitetu Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych z lat 1999–2004*, Poznań 2004.
- [30] Wyrzykowski M., *Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Konstytucja RP* [w:] *Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka. Standard prawa i jego realizacja a przyszłe wyzwania*, R. Wieruszewski (red.), Poznań 2002.

Akty prawne:

- [31] Karta Narodów Zjednoczonych (Dz.U. z 1947 r. nr 23 poz. 90 i 91).
- [32] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.).
- [33] Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61 poz. 284 ze zm.).
- [34] Konwencja wiedeńska o prawie traktatów z dnia 23 maja 1969 r. (Dz.U. z 1990 r. Nr 74 poz. 439).

Orzecznictwo:

- [35] Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 4 kwietnia 2000 r. w sprawie Witolda Litwy przeciwko Polsce, skarga nr 26629/95.
- [36] Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 12 marca 2003 r. w sprawie Öcalan przeciwko Turcji, par. 86
- [37] Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 1 czerwca 2004 r. w sprawie Altun przeciwko Turcji, par. 57.